

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Maja Smakowski

Föreningsfriheten

- Ett långtgående rättighetskydd för brottsliga organisationer?

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: HT 2013

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
1 INLEDNING	4
1.1 Syfte och frågeställningar	4
1.2 Avgränsningar	5
1.3 Metod, material och forskningsläge	5
1.4 Disposition	6
2 FÖRENINGSFRIHET I REGERINGSFORMEN	8
2.1 Historisk tillbakablick	8
2.2 Föreningsfriheten	10
2.3 Inskränkningar	11
2.3.1 Olovlig kårverksamhet	14
2.3.2 Uniformsförbudet	15
3 FÖRENINGSFRIHET I EUROPAKONVENTIONEN	17
3.1 Historisk tillbakablick	17
3.2 Sveriges inkorporering	18
3.4 Föreningsfriheten	20
4 HELLS ANGELS	22
4.1 MC-gäng	22
4.2 Historisk tillbakablick	23
4.2.1 Hells Angels kommer till Sverige	23
4.2.2 Det stora nordiska MC-kriget	25
4.3 Organisationen	26
4.4 Brottslighet i anknytning till Hells Angels	27

4.5 Förbud mot Hells Angels i Danmark?	29
5 AVSLUTANDE ANALYS	33
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	38
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	39

Summary

Freedom of assembly is a deeply entrenched right in the Swedish society, especially regarding that the political parties are covered by the act. The freedom is defined as a right to unite with others in the purpose of public or private meanings.

What kind of purposes that are granted by the freedom of assembly is not declared, neither in the law, nor in the legislative history. Simultaneously there is a lack of established practice. The only guidance is to be found in a law from the early 1900s. In order to illuminate the problem that emerges by the absent of an explanation that declares which purposes are acceptable for organizations, a comparison is made with Danish law. The corresponding Danish provision of freedom of assembly does not protect organizations with criminal aims or organizations that act through violence. These kinds of organizations are dissolved by judgment.

Does this mean that the Swedish legislators allow organizations with criminal aims to exist in society? The answer is not self-evident. The Swedish legislator has limited the possibilities of establishing restrictions of the freedom of assembly in the extent that the right appears untouchable.

Due to statements made by media, politicians and authority representatives, indicating that biker gangs are selfsame as criminal organizations, it is important to know if prohibiting these gangs means wrongfully limiting the freedom of assembly.

Sammanfattning

Föreningsfriheten är i Sverige en starkt förankrad rättighet, inte minst med hänsyn till att de politiska partierna anses vara föreningar. Friheten definieras som ”rätten att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften”.

Varken i lag eller i förarbeten utvecklas det vilka allmänna eller enskilda syften en förening får verka för. Samtidigt saknas vägledande avgöranden på området. För att få vägledning i frågan krävs det att vi återgår till den på 1930-talet införda lagen (1947:647) om förbud för politiska uniformer. För att belysa den problematik som uppstår, redogörs för föreningsfriheten i Danmark. Den danska Grundloven skyddar endast föreningar med lovliga syften. Ett syfte är olovligt om organisationen har som mål att verka genom brott. Även organisationer som i och för sig har ett lovligt syfte, men söker att uppnå detta med våld eller annan liknande straffbar handling, omfattas. Föreningar med olovliga ändamål upplöses genom dom.

Innebär det att vi i Sverige tillåter brottsliga organisationer att verka? Svaret på frågan är inte så självklart som det kan verka. För möjligheterna att inskränka föreningsfriheten har lagstiftaren angett specifika begränsningsändamål. Dessa ändamål är så pass snävt avgränsade att föreningsfriheten framställs som en absolut rättighet istället för en relativ rättighet.

Att kunna besvara frågan om det i Sverige går att begränsa föreningsfriheten och införa ett förbud mot MC-gäng är viktig idag. Anledningen är främst att medier, politiker och myndighetsföreträdare, återkommande målar upp bilden av MC-gäng som brottsliga organisationer som utgör ett hot mot samhället.

Förord

Jag vill börja med att tacka min handledare Per Nilsén för råd och vägledning under arbetets gång.

Jag vill även tacka min bror Alex för att han återigen tar på sig uppgiften att se till att jag får pauser i mitt uppsatsskrivande när jag minst behöver det.

Maja Smakowski

1 Inledning

Brottslighet i anknytning till bestående sammanslutningar, speciellt MC-gäng, är ett fenomen i samhället som på allvar aktualiserades på 1990-talet. Enligt MC-gängen själva är det motorcyklarna, brödrskapet och friheten från samhället som står i centrum för organisationen. Medier, politiker och myndighetsföreträdare är dock av en annan uppfattning och utpekar MC-gängen som brottsliga organisationer.

Införande av förbud mot brottsliga organisationer, främst MC-gäng, har diskuterats i många år inte bara i Sverige utan runt om i Europa. Flera länder har infört liknande förbud, som exempelvis det tyska Inrikesministeriets förbud mot föreningen Hells Angels i Hamburg.¹ En kriminalisering i Sverige har dock ännu inte ägt rum. Anledningen tycks vara de konflikter som uppstår med grundlagen och straffrättens grundläggande systematik.

Straffrätten tar som utgångspunkt sikte på en enskild gärningsman med ett individuellt straffansvar och inte organiserad brottslighet som kännetecknas av långa ansvarsförlopp som är svåra att utreda. Den organiserade brottsligheten karakteriseras nämligen av själva processen, brotten begås löpande av flera personer som organiserat sig. Samtidigt har vi de grundläggande fri- och rättigheterna som ska tillförsäkra långtgående möjligheter till opinionsbildning och därmed främja demokratin.

1.1 Syfte och frågeställningar

Som anförts ovan, uppstår konflikter med grundlagen och straffrättens grundläggande systematik vid införande av ett förbud för brottsliga organisationer. Förevarande uppsats kommer att utreda den problematik som uppstår med grundlagen, alltså de grundläggande fri- och rättigheterna i

¹ SOU 2000:88 s. 113.

regeringsformen. Ytterst är det föreningsfriheten, rätten att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften, som berörs.

Syftet med förevarande uppsats kan konkretiseras genom följande frågeställningar.

- Hur långtgående är föreningsfriheten i svensk rätt?
- Finns det möjlighet att i Sverige förbjuda Hells Angels och därmed andra MC-gäng?

1.2 Avgränsning

Brist på tid och utrymme medför att jag varit tvungen att avgränsa mig i uppsatsen. Det huvudsakliga ämnet för min framställning är att undersöka om det är möjligt med hänsyn till föreningsfriheten i Sverige att förbjuda Hells Angels som organisation. Jag utgår således endast från Hells Angels och behandlar inte andra brottsliga organisationer och MC-gäng, som Bandidos och Outlaws. Vidare har jag avgränsat mig i att endast behandla europakonventionen, trots att Sverige tillträtt ett antal andra konventioner om mänskliga fri- och rättigheter. Anledningen är europakonventionens särskilda ställning i svensk rätt. Slutligen har jag avgränsat mig genom att endast behandla en av de utredningar som företagits i Danmark gällde problematiken med Hells Angels, den som är av störst relevans för uppsatsen. Den så kallade ”Rockerloven”² har jag valt att utesluta på grund av platsbrist.

1.3 Metod, material och forskningsläge

Vid författandet av uppsatsen användes en rättsdogmatisk metod. Jag har vid fastställande av gällande rätt utgått från rättskällevärdet, innefattande studier av lagtext, praxis, förarbeten och doktrin. I behandlingen av gällande rätt kommer läsaren märka en avsaknad av praxis. Anledningen är att

² Lov 1996-10-15 nr. 907 om forbud mod ophold i bestemte ejendomme.

föreningsfriheten, både i regeringsformen och i europakonventionen, inte varit upptagen av prövning i domstolar i det perspektiv som är relevant för denna studie. I ett mindre avsnitt i uppsatsen redogör jag för resonemang i danska förarbeten. I denna framställning har jag använt mig av ett komparativt perspektiv.

Uppsatsen skriver jag ur ett övrigt kritiskt perspektiv och vid författandet har jag huvudsakligen använt mig av juridiskt material. Ämnet Hells Angels är tvärvetenskapligt och jag har därför i den mån det varit nödvändigt använt mig av litteratur med ett sociologiskt eller kriminologiskt perspektiv.

Givetvis finns mycket material att tillgå kring de grundläggande fri- och rättigheterna. Framställningen av föreningsfriheten i svensk rätt utgår till största del ifrån relevanta förarbeten och doktrin. Den litteratur som huvudsakligen använts är *Grundlagarna* (2006), Holmberg m.fl., samt *Regeringsformen – med kommentarer* (2012), Eka m.fl. Vid författandet av föreningsfriheten i europakonventionen har stor vikt lagts vid Danelius *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis* (2007).

Frågan om införande av ett förbud mot Hells Angels är återkommande i samhällsdebatten, både i Sverige och internationellt. I början av 2000-talet, när länder i Europa började införa liknande förbud, utreddes i Sverige möjligheten att kriminalisera deltagandet i brottsliga organisationer. Utredningen mynnade ut i SOU 2000:88 som till stor del utgör grunden vid författandet av kapitlet om Hells Angels.

1.4 Disposition

Förevarande uppsats består av fem kapitel. Inledningsvis ges en introduktion till ämnet för den aktuella studien. I kapitel två behandlas föreningsfriheten i regeringsformen. Kapitlet inleds med en kort tillbakablick på regleringen av fri- och rättigheter i svensk rätt, för att sedan beröra föreningsfrihetens ställning och möjligheterna till inskränkning i gällande rätt. I det tredje kapitlet behandlas föreningsfriheten i

europakonventionen. Upplägget syftar till att likna föregående kapitel – en kort historisk tillbakablick som följs av en redogörelse av föreningsfriheten och möjligheterna till begränsning av denna. Kapitel fyra berör Hells Angels, hur organisationen uppkom både internationellt och nationellt och den brottslighet som kan knytas till MC-gängets sfär. Slutligen ges en redogörelse för de ställningstaganden som togs i en utredning i Danmark vars syfte var att undersöka möjligheterna att förbjuda organisationen Hells Angels. I det avslutande kapitlet besvarar jag mina frågeställningar med bakgrund av vad som framkommit under uppsatsen.

2. Föreningsfrihet i svensk rätt

2.1 Historisk tillbakablick

Den svenska grundlagen innehöll länge ingen förklaring om de medborgerliga och mänskliga rättigheterna. En någorlunda utförlig rättighetskatalog, bindande för domstolar och myndigheter och som garanterade skydd åt enskilda, infördes i Sveriges grundlag först 1 januari 1975. Fram till den nya regeringsformens ikraftträdande 1975 förlitade lagstiftaren sig på Tryckfrihetsförordningen och en bestämmelse i 1809 års regeringsform, 16 §.³ Paragrafen hade en ålderdomlig utformning och var utformad som en förpliktelse för konungen att iaktta vissa plikter men innehöll inga materiella rättsregler.⁴

Det var först i slutet av 1930-talet, i ljuset av utvecklingen i Europa, som frågan om en förstärkning av fri- och rättighetsskyddet i regeringsformen aktualiserades. En utredning tillsattes av Herbert Tingsten (SOU 1941:20) som resulterade i ett förslag att införa ett antal lagar i 16 §.⁵ Tanken bakom reglerna var framför allt att markera den svenska rättsordningens rättsstatliga kvalitet, med anledningen av kriget i Europa som föranletts av den tyska statsmaktens kränkningar av mänskliga fri- och rättigheter. ”Det är icke i första rummet fråga om att skydda de enskilda medborgarna, utan att stärka den svenska rättsordningen och därmed den svenska rättsstaten, den nationella enhetens särart och styrka betingad av medborgarnas fri och säkerhet”.⁶ Förslaget genomfördes dock inte.

Frågan om en svensk rättighetskatalog blev åter aktuell på 1950-talet. Författningsutredningen tillsattes (SOU 1963:16 och 17) och föranleddes främst av Sveriges anslutande till Europarådets konvention 1950 angående

³ Prop. 1975/76:209 s. 16.

⁴ SOU 1941:20 s. 8.

⁵ Eka, Anderas m.fl.: Regeringsformen – med kommentarer, 2012, s. 50.

⁶ SOU 1941:20 s. 14.

skydd för de mänskliga rättigheterna.⁷ Utredningen utmynnade i ett förslag att införa ett särskilt kapitel om de grundläggande fri- och rättigheterna. Flera opinionsfriheter skulle skyddas, bland dessa även föreningsfriheten. Stor kritik riktades mot förslaget (grundlagsskyddet var svagt och opreciserat) och det genomfördes inte.

Grundlagsberedningen (SOU 1972:15) ansåg att omfattningen av fri- och rättighetsskyddet skulle vidgas ytterligare. Förslaget genomfördes och resulterade i att ett antal bestämmelser infördes, dock spridda i olika kapitel. Det antagna förslaget utgör grunden för den nuvarande regleringen av fri- och rättigheter.⁸

Vid den reform av 2 kap. regeringsformen som genomfördes 1976 (föranledd av SOU 1975:75) tjänade bland annat europakonventionen som inspirationskälla.⁹ Reformen resulterade i bland annat att skyddet utvidgades och förstärktes. Det infördes även möjligheter till rättighetsbegränsande lagstiftning.¹⁰

Den relativt sena tillkomsten av ett grundlagsskydd för grundläggande fri- och rättigheter i Sverige visar att en demokrati kan växa fram utan en bindande rättighetskatalog. Det innebär dock inte att dessa rättigheter är mer oskyddade än på annat håll. Det främsta skyddet mot övergrepp måste ligga i det demokratiska systemet med fritt arbetande partier, fria val byggda på allmän och lika rösträtt, lagförslag i riksdagen och en vidsträckt allmän debatt. Den yttersta garantin för efterlevnad av fri- och rättigheterna är dess förankring i folkopinionen.¹¹

⁷ Holmberg, Erik m.fl.: Grundlagarna, 2006, s. 78.

⁸ Eka, Anderas m.fl.: Regeringsformen – med kommentarer, 2012, s. 50-51.

⁹ Holmberg, Erik m.fl.: Grundlagarna, 2006, s. 78.

¹⁰ Eka, Anderas m.fl.: Regeringsformen – med kommentarer, 2012, s. 51.

¹¹ Prop. 1973:90 s. 192.

2.2 Föreningsfriheten

Rättighetsreglerna i 2 kap. regeringsformen är inriktade på att skydda ett antal fri- och rättigheter som är av särskild betydelse för den fria åsiktsbildningen i samhället. 2 kap. regeringsformen försäkrar således enskilda en långtgående opinions- och åsiktsfrihet gentemot det allmänna. Detta innebär att regleringen av fri- och rättigheter riktar sig till offentliga organ. Enligt motiven inbegriper det allmänna i första hand de normgivande organen, främst staten i egenskap av lagstiftare. Reglerna syftar även till att binda regeringen i den verkställande funktionen.¹²

Rättighetsregleringen i 2 kap. regeringsformen omfattar fyra grupper av rättigheter: politiska rättigheter, kroppsliga fri- och rättigheter, grundläggande säkerhetsgarantier, samt rättigheter av varierande slag. I de politiska rättigheterna inbegrips både de positiva och negativa opinionsfriheterna. Av relevans för denna uppsats är de positiva opinionsfriheterna, närmare bestämt föreningsfriheten.¹³

Föreningsfriheten definieras i 2 kap. 1 § 5p. regeringsformen som ”frihet att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften”. Utöver rätten att bilda sammanslutningar, skyddar bestämmelsen även friheten att verka inom ramen för dessa.¹⁴ Avsikten är att ge var och en vidsträckt möjligheter att sluta sig samman för att gemensamt verka i olika syften. Lagstiftaren har inte ansett att det är möjligt att ange riktlinjer för vilka syften som är legitima i detta sammanhang. Anledningen är svårigheterna att förutse och göra skillnad på olika ändamål beroende på vilken betydelse dessa kan ha för den fria åsiktsbildningen i samhället.¹⁵

De politiska partierna, arbetsgivarnas och arbetstagarorganisationer är föreningar som omfattas av föreningsfriheten. Även rätten att bilda föreningar för ekonomiska syften omfattas. De lagar och formkrav som

¹² Bull, Thomas och Strezel, Fredrik, Regeringsformen – en kommentar, 2010, s. 99-100.

¹³ Eka, Anderas m.fl.: Regeringsformen – med kommentarer, 2012, s. 52-55.

¹⁴ Holmberg, Erik m.fl.: Grundlagarna, 2006, s. 97.

¹⁵ Prop. 1975/76:209 s. 112.

ställs upp för bland annat aktiebolag och ekonomiska föreningar, begränsar inte föreningsfriheten i grundlagens mening. De angriper ett annat syfte. Formkravens funktion är att ange de rättsliga ramarna för den som vill begagna en särskild juridisk konstruktion för att uppnå vissa fördelar, som ansvarsbegränsning.¹⁶ Även privaträttsliga sammanslutningar åtnjuter skydd. Vad som inbegrips i begreppet privaträttsliga sammanslutningar går utöver vad som i gängse mening uppfattas som föreningar. Sammanslutningar som är organiserade på andra sätt – som byalag och aktionsgrupper – omfattas också av föreningsfriheten. För att det inte ska vara fråga om en sammankomst som faller in under mötesfriheten, ställs dock krav upp på ett visst mått av organisation och beständighet.¹⁷

I förarbetena understryks att regleringen av de grundläggande fri- och rättigheterna inte ska vara reglerade på ett sätt som omöjliggör eller allvarligt försvårar lagstiftning till skydd för viktiga samhälleliga eller enskilda intressen. Det ska vara möjligt att göra inskränkningar i den personliga friheten för att förebygga och beivra brott.¹⁸

2.3 Inskränkningar

Lagstiftaren har valt att utforma fri- och rättigheterna i regeringsformen genom att beskriva dessa i allmänna ordalag. En reglering med vida definitioner innebär att de flesta rättigheterna inte i oväsentlig grad måste kunna begränsas. Rättigheternas vida utformning resulterar i att det reella skyddet för fri- och rättigheterna egentligen ligger i begränsningarna. Tillskillnad från de allmänt hållna rättigheterna är förutsättningarna för begränsningar noggrant beskrivna.¹⁹

I 2 kap. 20 § regeringsformen återfinns grundläggande regler för begränsning av fri- och rättigheterna. Regleringen skiljer på två typer av rättigheter. Den första typen är absoluta rättigheter som inte kan

¹⁶ Eka, Anderas m.fl.: Regeringsformen – med kommentarer, 2012, s. 69.

¹⁷ Holmberg, Erik m.fl.: Grundlagarna, 2006, s. 98.

¹⁸ Prop. 1973:90 s. 192.

¹⁹ Eka, Anderas m.fl.: Regeringsformen – med kommentarer, 2012, s. 145-146.

genombrytas på annat sätt en genom en grundlagsändring. Den andra typen är relativa rättigheter. Föreningsfriheten är enligt första stycket första punkten en relativ rättighet. Relativa rättigheter kan begränsas genom vanlig lag, således är det förbehållet riksdagen att besluta om rättighetsbegränsningar enligt 1 kap. 4 § regeringsformen.

Förarbetena framhåller tre faktorer för avgörandet om en föreskrift utgör en rättighetsbegränsning – sanktionen, syftet och skyddsområdet.

Grundlagsskyddet tar i första hand sikte på åtgärder från det allmänna som innebär fysiskt tvång eller kriminalisering, alltså *sanktioner* av enskildas beteende. Således är inte varje negativ åtgärd från det allmännas sida en begränsning av enskildas rätt att nyttja sina rättigheter. Dock omfattas inte alla kriminaliseringar, utan endast de som *syftar* till att begränsa någon rättighet. Brott som olaga hot (Brottsbalken 4:5) och bedrägeri (Brottsbalken 9:1) utgör inte rättighetsbegränsningar, eftersom de uppenbarligen inte avser att begränsa yttrandefriheten.²⁰

En föreskrift som överhuvudtaget inte avser det område som skyddas av regeringsformens rättighetsreglering, kan aldrig anses vara en begränsning. Det ska framgå, uttryckligen eller underförstått, att föreskriften avser rättighetsreglernas *skyddsområde*, samt att en rättighetsbegränsning är åsyftad eller ingår som ett naturligt led i regleringen.²¹

Rättsläget idag torde kunna beskrivas så att även reglers faktiska effekter på möjligheterna att utöva en grundlagsskyddad rättighet kan innebära att de ska anses utgöra en begränsning i grundlagens mening, även om de med hänsyn till syftet, sanktionen eller skyddsområdet skulle lett till en annan bedömning.²²

2 kap. 21 § regeringsformen anger materiella krav som måste vara uppfyllda för att en rättighetsbegränsning ska kunna godtas. Bestämmelsen innefattar fyra krav – ändamålet med en begränsning ska vara godtagbar i ett

²⁰ Bull, Thomas och Strezel, Fredrik, Regeringsformen – en kommentar, s. 97-99.

²¹ Eka, Anderas m.fl.: Regeringsformen – med kommentarer, 2012, s. 146.

²² Prop. 1973:90 s.92.

demokratiskt samhälle, den får inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den, och begränsningen får inte utgöra ett hot mot åsiktsbildningen eller utgöra åsiktsdiskriminering. Syftet med de materiella kraven är att förmå lagstiftaren att noga redovisa sina syften bakom en rättighetsinskränkande föreskrift. Saknas sådana resonemang blir det svårt för riksdagsledamöter, domstolar och myndigheter att bedöma om kraven enligt bestämmelsen är uppfyllda.²³

Bestämmelsen uttrycker ett krav på proportionalitet – en begränsning får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet. En sådan bedömning infattar tre steg. Det första att ta i betänkande är om åtgärden kan leda till det önskade resultatet. Vidare måste lagstiftaren beakta om det finns mindre ingripande alternativ och avsluta med att göra en mer allmän bedömning om vinsterna med åtgärden överväger det intrång som detta innebär. Kravet på proportionalitet är det som kommit att diskuteras mest i olika lagstiftningsärenden.²⁴

Begränsningen får inte utgöra ett hot mot den fria åsiktsbildningen eller utgöra åsiktsdiskriminering. Förbudet mot åsiktsdiskriminering innebär att fri- och rättigheterna aldrig får begränsas enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning. Med åskådning avses ”ett sammanhängande komplex av åsikter inom ett visst område”. Vetenskapliga och konstnärliga åsikter innefattas exempelvis i begreppet åskådning.²⁵

Utöver de allmänna ramarna för begränsning av fri- och rättigheterna, ges vissa särskilda förutsättningar för begränsning av föreningsfriheten och de andra opinionsfriheterna. Dessa, så kallade begränsningsändamålen, regleras i 2 kap. 24 § regeringsformen. Bestämmelsens andra stycke anger de två grunder som får begränsa föreningsfriheten – sammanslutningar av militär natur och rasistiska sammanslutningar. Ändamålen är väl definierade och

²³ Eka, Anderas m.fl.: Regeringsformen – med kommentarer, 2012, s.149-152.

²⁴ Bull, Thomas och Strezel Fredrik, Regeringsformen – en kommentar, 2010, s. 100-101.

²⁵ Eka, Anderas m.fl.: Regeringsformen – med kommentarer, 2012, s.149-152.

snävt formulerade, och föreningsfriheten framstår i det närmaste som absolut.²⁶

Av betydelse för denna uppsats är det förra begränsningsändamålet, sammanslutningar vilkas verksamhet är av militär eller liknande natur. Detta skäl syftar direkt till bestämmelsen om olovlig kårverksamhet i 18 kap. 4 § brottsbalken.

2.3.1 Olovlig kårverksamhet

Bestämmelsen om olovlig kårverksamhet syftar till att förebygga bildandet av organisationer som kan komma att utöva en icke önskvärd makt i samhället.²⁷ Lagstiftaren vill inte att föreningsfriheten ska göra det möjligt att skapa privata arméer utan möjligheter att kunna ingripa.²⁸

Bestämmelsens syfte är att förhindra uppkomsten av olovliga sammanslutningar. I ordet sammanslutning ligger att viss organisation krävs och inte alltför ringa varaktighet, det krävs dock inte att sammanslutningen är permanent. Det finns två sätt för en sammanslutning att betraktas som olovlig enligt bestämmelsen. För det första är sammanslutningar olovliga om de är *avsedda* att utgöra ett maktmedel, som en militär trupp eller polisstyrka. För det andra omfattas även sammanslutningar som, med hänsyn till sin beskaffenhet och det ändamål för vilka de är bildade, *lätt kan utvecklas till* ett sådant maktmedel.

Att brottsbeskrivningen även omfattar organisationer som lätt kan utvecklas till ett maktmedel är en utvidgning av bestämmelsens ursprungliga lydelse. Lagstiftaren tänker sig en organisation som egentligen inte är avsedd att träda i funktion förrän en ockupation inträffat och den svenska statsmakten upphört. Detta syfte finns i för sig ingen anledning att kriminalisera. Men för att utföra denna uppgift krävs att sammanslutningen redan under fredstid

²⁶ Eka, Anderas m.fl.: Regeringsformen – med kommentarer, 2012, s.162.

²⁷ Leijonhufvud, Zeteo, kommentaren till Brottsbalken 18 kap. 4 §.

²⁸ Bull, Thomas och Strezel Fredrik, Regeringsformen – en kommentar, 2010, s. 108.

är sammansvetsad och redo att ingripa. Anledningen till denna utvidgning är enligt förarbetena att det inte går att bortse från risken att sammanslutningen utvecklar sig på ett sådant sätt att den kommer i motsatsställning till statligt ledd verksamhet.

Avseende avsikten med kårverksamheten är det tillräckligt att denna framgår av omständigheterna. Avsikten är inget subjektivt rekvisit som måste föreligga hos varje medlem, utan det är fråga om en bestämning om själva sammanslutningen. Syftet, att verksamheten är avsedd att utgöra ett maktmedel, måste dock föreligga hos ledaren eller hos de som utövar avgörande inflytande. Bestämmelsen syftar inte till att förhindra lojal verksamhet. Således omfattas inte exempelvis scoutrörelser och bevakningsföretag.²⁹

2.3.2 Uniformsförbudet

Lagen (1947:647) om förbud mot politiska uniformer syftade till att förbjuda uniformer eller liknande klädedräkt som utmärkte bärarens politiska åsikter. Förbudet omfattade även andra liknande iögonfallande kännetecken som exempelvis armbindlar.³⁰ Förbudet infördes i en tid där både en nationalsocialistisk och en kommunistisk rörelse höll på att växa sig starka i Sverige. Dessa grupper använde sig av ett militärt symbolspråk, bland annat genom uniformer.³¹

Det ena syftet med lagen var att förhindra störningar av den allmänna ordningen och säkerheten. Uniformerna ansågs provocera oliktankande och lätt kunna framkalla våldsamheter.³² I förarbetena påpekades att lagen visserligen utgjorde ett ingrepp i den enskildes friheter, men lagstiftaren ansåg att alla lojala medborgare skulle acceptera en sådan inskränkning. Förbudets betungande effekter för enskilda bedömdes således vara av ringa

²⁹ Leijonhufvud, Zeteo, kommentaren till Brottsbalken 18 kap. 4 §.

³⁰ Prop. 2001/02:59 s. 42.

³¹ Bull, T, Heiborn, A, Uniformsförbudet, tiden och grundlagen, SvJT 1996 s. 328.

³² Prop. 2001/02:59 s. 42.

karaktär.³³ Lagens andra syfte var att förhindra en oönskad opinionsbildning i samhället. Uniformerna var en viktig del i de nazistiska och fascistiska rörelsernas profilering och politiska framtoning. Förbudet skulle göra rörelserna mindre synliga och förhindra att dessa växte sig starka i politiken.³⁴

Uniformsförbudet var dock utformat på ett sätt att det omfattade all politisk uniformering och inte bara de nazistiska och fascistiska rörelser som förbudet egentligen skulle förhindra. Det gjordes ingen åtskillnad vilka politiska budskap som förmedlades genom uniformeringen. Således blev en tröja med Miljöpartiets logga förbjuden i samma utsträckning som en tröja med ett hakkors på.³⁵ Domstolen underlät att tillämpa lagen i ett hovrättsfall med motivationen att ett oinskränkt och ovillkorligt förbud mot politiska uniformer är uppenbart i strid mot yttrandefriheten.³⁶ Förbudet kunde inte längre anses ha en ringa effekt för lojala medborgares frihet och upphävdes därför år 2002.³⁷

³³ Bull, T, Heiborn, A, Uniformsförbudet, tiden och grundlagen, SvJT 1996 s. 330.

³⁴ Bull, T, Heiborn, A, Uniformsförbudet, tiden och grundlagen, SvJT 1996 s. 336.

³⁵ Prop. 2001/02:59 s. 42.

³⁶ RH 1997:47.

³⁷ Prop. 2001/02:59 s. 42.

3. Föreningsfrihet i Europakonventionen

Europakonventionen fastställer grundläggande fri- och rättigheter för enskilda och korresponderar till stor del med rättighetskatalogen i regeringsformen. Konventionen har inkorporerats genom lag och tillämpas således direkt vid svenska domstolar och myndigheter. Lagarna ska komplettera varandra. I den mån konventionen ger den enskilde ett större skydd än den svenska lagstiftningen ska konventionen tillämpas.³⁸

Europakonventionen innebär således konkreta förpliktelser för de anslutna staterna. Dessa åtar sig att garantera var och en under sin jurisdiktion vissa grundläggande fri- och rättigheter. Till skillnad från rättighetskatalogen i 2 kap. i regeringsformen, tar europakonventionen även sikte på förhållandet mellan enskilda. Staterna har därmed en positiv förpliktelse att se till att enskildas fri- och rättigheter inte kränks av andra enskilda rättssubjekt.³⁹

3.1 Historisk tillbakablick

Mot bakgrund av andra världskriget, och de övergrepp som företogs och kunde fortgå mot enskilda människor, tydliggjordes i mitten av 1900-talet ett behov av att söka förhindra liknande händelser i framtiden. Både globalt och på europeisk nivå inleddes därför ett arbete för att förstärka skyddet för de mänskliga rättigheterna.

FN:s generalförsamling antog 1948 en global och allmän deklARATION om de mänskliga rättigheterna. Deklarationen var dock inte rättsligt bindande för staterna och saknade regler om internationell övervakning. På europeisk nivå identifierades behovet av att sätta kraft bakom orden i deklARATIONEN.

³⁸ Eka, Anderas m.fl.: Regeringsformen – med kommentarer, 2012, s.138-139.

³⁹ Eka, Anderas m.fl.: Regeringsformen – med kommentarer, 2012, s.143.

Detta var en av anledningarna till varför Europarådet bildades 1949 av tio stater (däribland Sverige).⁴⁰

Europarådets syfte var att skapa ett forum för samarbete mellan europeiska rättsstater, med demokrati och rättsstatlighet som ledstjärnor. En av de viktigaste uppgifterna inom samarbetet är att främja och vidareutveckla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Snart tillsattes därför en expertkommitté med uppgift att utarbeta en konvention som byggde på FN:s allmänna deklaration, med skillnaden att effektiva garantier för individens rättigheter skulle införas.⁴¹

Arbetet resulterade i den *europaiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna* (*europakonventionen*). Redan den 4 november 1950 öppnades konventionen för undertecknande och tre år senare, 4 september 1953, trädde den i kraft.⁴²

3.2 Sveriges inkorporering

Sverige ratificerade europakonventionen 1953. Genom ratificeringen blev konventionen inte direkt tillämplig i svensk rätt, enskilda kunde inte med framgång åberopa konventionen i domstol eller vid andra myndigheter. Europakonventionen påverkade dock nationell rätt på det sätt att denna i största möjliga utsträckning skulle tolkas i överensstämmelse med konventionen. Denna tolkning var vidsträckt och skulle företas även om domstolarna var tvungna att frångå från den ursprungliga lydelsen av en bestämmelse som var åsyftad av lagstiftaren.⁴³

I Sverige, och andra dualistiska rättssystem, måste således internationella överenskommelser på något sätt införlivas med svensk rätt för att bli en del av den nationella rätten. Anledningen till varför konventionen inte

⁴⁰ Eka, Anders m.fl.: Regeringsformen – med kommentarer, 2012, s.135-136.

⁴¹ SOU 1993:40 s. 8.

⁴² Danelius, Hans, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, 2007, sida 17.

⁴³ Danelius, Hans, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, 2007, sida 34.

inkorporerades 1953 var att Sverige ansåg att åtagandena i konventionen redan var uppfyllda genom den befintliga regleringen i svensk rätt. Det visade sig dock att så inte var fallet. Sverige fälldes flera gånger av Europadomstolen för brott mot konventionen.⁴⁴

Fri- och rättighetskommittén fick i början av 1990-talet uppdraget att utreda frågan om en inkorporering av europakonventionen i svensk rätt.

Utredningen utmynnade i att kommittén ställde sig positiv till en införlivning av konventionen. Införlivningen kan antingen ske genom transformering eller inkorporering. Utredningen ställde sig positiv till den senare.⁴⁵

Genom att inkorporera konventionen i en särskild lag säkerställer lagstiftaren dess företräde framför tidigare meddelad lag genom principen om lex-posterior. För att garantera att konventionen fick företräde även i förhållande till senare stiftad lag, infördes en särskild bestämmelse i regeringsformen 2:19 (tidigare 2:23 regeringsformen). Enligt bestämmelsen får inte lag eller annan föreskrift meddelas i strid mot europakonventionen. Utredningen ansåg att en inkorporering skulle markera konventionens betydelse i vårt land och klargöra dess status i den svenska rätten. Vidare skulle den enskilde medborgaren få ett starkare skydd för sina rättigheter. Den enskilde skulle även få större chans att få frågan löst på ett nationellt plan – fler mål kan slutbehandlas i svenska domstolar. Detta ansågs av kommittén vara en stor fördel främst med tanke på den långvariga behandlingen i Europadomstolen.

Regeringen och riksdagen delade utredningens uppfattning. Genom Lagen (1994:1129) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna, inkorporerades europakonventionen i svensk rätt den 1 januari 1995.⁴⁶

⁴⁴ Prop. 1975/76:117 s. 17.

⁴⁵ Eka, Anders m.fl.: Regeringsformen – med kommentarer, 2012, s.138-139.

⁴⁶ Danelius, Hans, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, 2007, s. 34-36.

3.3 Föreningsfriheten

Vilka fri- och rättigheter europakonventionen skyddar framgår av de materiella bestämmelser som återfinns i en omfattande rättighetskatalog i artiklarna 2-18.

I artikel 11 behandlas både rätten till fredliga sammankomster och rätten till föreningsfrihet för enskilda rättssubjekt. Föreningsfriheten skyddar rätten att bilda och ansluta sig till föreningar utan hinder av offentliga myndigheter, samt att med full frihet verka inom dessa föreningar. Artikel 11 är således i första hand utformad som en förpliktelse för staten att inte ingripa eller förhindra sammankomster eller verksamhet som bedrivs inom föreningar eller andra sammanslutningar. Staten har även en positiv förpliktelse, garantera att enskilda inte hindras av andra att utöva sina rättigheter. Ingrepp i föreningsfriheten är enligt andra stycket endast tillåtna i den mån de är angivna av lag och är *nödvändiga* i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, förebyggandet av oordning eller brott eller skyddande av hälsa eller moral eller annans fri- och rättigheter. Inskränkningar får således göras endast i den mån de är nödvändiga. Europadomstolen har tolkat nödvändighetskravet som att det måste finnas ett angeläget samhällsligt behov och att begränsningen ska vara proportionerlig i förhållande till detta behov.

För att kunna bedöma vad som utgör ett samhällsligt behov krävs kunskaper om statens nationella eller lokala tankesätt och vanor och kännedom om särskilda nationella intressen. Bäst lämpade att göra denna avvägning är uppenbarligen de nationella domstolarna. De har även bättre underlag för vissa bedömningar, som tillämpning av nationell rätt. På grund av detta förhållande har Europadomstolen varit återhållsam att ifrågasätta den nationella bedömningen av vad som utgör ett samhällsligt behov. Anser staten att ett ingrepp är nödvändigt och det föreligger rimliga skäl för detta ställningstagande, har Europadomstolen vanligen godtagit detta utan att göra en egen prövning. Endast när en bedömning framstår som felaktig eller

bristfällig har Europadomstolen ingripit. Vid bedömningen om ett ingrepp är nödvändigt har således staterna en så kallad ”margin of appreciation”. Omfattningen av denna prövningsrätt kan dock variera beroende på arten av det skyddade intresset. När det gäller vitala statsintressen som den nationella säkerheten är Europadomstolen särskilt ovillig att underkänna ställningstaganden som gjorts på det nationella planet.

Ingrepp i föreningsfriheten får endast göras för att tillgodose vissa uppräknade intressen; statens säkerhet, den allmänna säkerheten, förebyggandet av oordning eller brott eller skyddande av hälsa eller moral eller annans fri- och rättigheter. En åtgärd som bedömts utgöra ett legitimt samhälleligt behov kan dock endast godtas om denna är proportionerlig. Inskränkningen måste således stå i rimlig relation till det intresse den är avsedd att tillgodose. En inskränkning är oproportionerlig om den framstår som mer långtgående än vad som är rimligt. En avvägning ska göras av hur stort ingreppet i den enskildes rätt är och hur starkt det behov är som ska tillgodoses genom ingreppet. Endast när det finns ett rimligt förhållande mellan dessa två är en inskränkning proportionerlig och därmed nödvändig i ett demokratiskt samhälle.⁴⁷

⁴⁷ Danelius, Hans, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, 2007, sida 48-51.

4. Hells Angels

I den offentliga debatten förekommer ofta begreppet organiserad brottslighet. I Sverige saknar vi dock en legal definition på detta begrepp. Vad som brukar avses är brottslighet som fortlöper, är omfattande och välorganiserad, och begås av sammanslutningar som inte är helt tillfälliga.⁴⁸ Trots avsaknaden på definition har BRÅ identifierat två yttringar av den organiserade brottsligheten i Sverige, nämligen ad hoc-grupperingar och broderskap. Ad hoc-grupperingar är tillfälliga konstellationer som bildas för att utföra kriminella projekt, exempelvis en smugglingsoperation. Denna uppsats kommer fokusera på broderskap där tillhörigheten till gruppen är viktig. MC-gäng tillhör kategorin broderskap.⁴⁹

4.1 MC-gäng

Begreppet ”MC-gäng” syftar inte till alla MC-klubbar eller alla sammanslutningar av motorcykelentusiaster. Med MC-gäng avses de klubbar som väljer att ställa sig utanför samhället, så kallade outlaws. Enligt polisens uppgifter år 2000 fanns cirka 20-25 sådana MC-klubbar i Sverige.

1947 i staden Hollister i Kalifornien, USA, uttalade ordföranden i AMA (amerikanska motorcykelföreningen) sig om skillnaden mellan vanliga motorcykelklubbar och outlaw-klubbarna. Ordföranden menade att 99 procent av alla motorcyklister var hederliga och laglydiga medborgare. Kvar blev 1 procent, de som inte var anständiga och skämde ut andra motorcyklister. De motorcyklister som valde att ställa sig utanför samhället tog tillfället i akt och började kalla sig för enprocentare, ett uttryck som lever kvar idag och är likalydigt med outlaw.

Outlaw-klubbarna skiljer sig från vanliga MC-klubbar på flera sätt. Den väsentliga skillnaden ligger i mentaliteten. Att vara en outlaw innebär att

⁴⁸ SOU 2000:88 s. 57-58.

⁴⁹ BRÅ Rapport 2012:13, s. 331-332.

man står utanför samhällets lagar och istället skapar sina egna normer. Det innebär dock inte att man ser sig som kriminell, snarare som fredlös. Ett ideal i dessa klubbar är brödraskapet – en för alla, alla för en. Den enskilde medlemmen förväntas vara obrottsligt lojal klubben och dess övriga medlemmar och förväntar sig samma lojalitet tillbaka.

4.2 Historisk tillbakablick

Efter andra världskrigets slut bildade krigsveteraner i Kalifornien, USA, motorcykelgång. De var påverkade av kriget och hade svårt att anpassa sig till ett normalt liv och trivdes därför bättre i gängen där de skapade sina egna regler. Gängen köpte motorcyklar och organiserade färder där de sökte spänning. Den 4 juli 1947 organiserade AMA en träff för motorcyklister i staden Hollister. Träffen slutade i upplopp som polisen fick stopp på först efter flera dagar. Motorcyklister söp, slogs, krossade fönsterrutor och förstörde barer. Upploppen fick stor utrymme i media och begreppet ”outlaw bikers” skapades. Efter upploppet gick de motorcyklister som identifierade sig som outlaws, eller enprocentare, ihop och bildade MC-klubben Hells Angels.

Under senare delen av 1960-talet fick Hells Angels en enorm tillströmning av medlemmar som möjliggjorde en stor expansion av MC-klubben. Det bildades inte bara ett flertal nya avdelningar runt om i USA, expansionen sträckte sig ut i världen. Inte minst till Europa och Skandinavien.⁵⁰

4.2.1 Hells Angels kommer till Sverige

Första gången vi i Sverige blev bekanta med den typen av MC-klubbar som Hells Angels i USA var på slutet av 1960-talet då filmen Easy Rider kom till Sverige. De motorcykelåkare som fanns i Sverige, skinnknuttar, var organiserade i mindre grupperingar som inte hade för sig något särskilt. Genom filmen blev dessa introducerade till den tuffa, oborstade och vilda stilen som de snabbt anammande. Inte långt därefter började MC-klubbar

⁵⁰ SOU 2000:88 s. 33-37.

dyka upp. Dessa klubbar behöll, trots den tuffa klädstilen, den fredliga svenska motorcykelkulturen. De var varken våldsamma eller ställde sig utanför samhället på samma sätt som de amerikanska gängen.

Outlaw-gängen gjorde sitt inträde till Skandinavien via Danmark. Danmark hade redan i början av 1970-talet flera MC-klubbar som liknade Hells Angels i USA. Genom mord och andra våldsbrott utkämpades ett krig mellan dessa klubbar, som ytterst handlade om makt och territorium. År 1977 slog de danska klubbarna sig samman och ansökte om medlemskap i Hells Angels. Det dröjde tre år, sedan upptogs gängen som den första skandinaviska avdelningen av Hells Angels i Köpenhamn. Denna avdelning blev startskottet på en expansion i Skandinavien.⁵¹

MC-gängen med tydlig outlaw-kultur kom till Sverige först mot slutet av 1980-talet. Kriget i Danmark fick stor uppmärksamhet i Sverige. Istället för att avskräckas, inspirerades många unga killar av Hells Angels och outlaw-kulturen. Resultatet blev en stor tillökning av outlaw-inspirerade klubbar i Sverige. Under senare hälften av 1980-talet fanns enbart i Malmö ett tiotal klubbar var som tydligt inspirerade av Hells Angels. En av dessa var ”Dirty Dräggels”.⁵²

Dirty Dräggels var klubben som bröt den vänskapliga stämning som tidigare präglade den svenska MC-kulturen. De besökte andra MC-klubbar runt om i landet och förklarade på ett mindre trevligt sätt att det var dem som bestämde. De förbjöd andra klubbar att använda sig av vissa färger och namn. Tidigare hade MC-klubbarna haft fredliga relationer, besökt varandras fester, rökt hasch och druckit tillsammans. Dirty Dräggels startade en ny era som inte uppskattades av andra motorcyklister. För de som vågade säga emot blev priset högt. Medlemmar misshandlades och klubbar tvingades stänga ner.

⁵¹ SOU 2000:88 s. 39-40.

⁵² Wierup, Lasse och Larsson, Matti, Svensk Maffia, s. 30.

Det skräckväld som Dirty Dräggels spred uppskattades av Hells Angels i Danmark. Efter allt tätare kontakter klubbarna emellan utsågs Dirty Dräggels till så kallat ”Hangaround chapter” till Hells Angels år 1990. Redan året därpå avancerade Dirty Dräggels till provmedlem och 1993 blev Dirty Dräggels i Malmö fullvärdiga medlemmar och därmed Hells Angels.⁵³

4.2.2 Det stora nordiska MC-kriget

Hells Angels ohotade ställning i Sverige utmanades redan året därpå genom etableringen av MC-gänget ”Bandidos” i Helsingborg. Hells Angels markerade tydligt att de inte accepterade någon konkurrens genom att Bandidos utsattes för ett antal väpnade attacker under 1994. Det första dödsoffret blev dock en Hells Angels medlem som sköts till döds på en svartklubb i Helsingborg i februari 1994. Mordet blev starten på det så kallade ”stora nordiska MC-kriget”.⁵⁴

Det stora nordiska MC-kriget spred sig till de övriga länderna i Norden och varade i tre år. Först under hösten 1997 slöts fred mellan gängen. Under konflikten dödades 11 personer. Runt 70 personer utsattes för mordförsök och omkring 100 personer skadades mer eller mindre allvarligt. Det var huvudsakligen medlemmar eller anhängare till något av MC-gängen som drabbades. Utomstående var dock inte helt förskonade konflikten. Ett tjugotal av de skadade och en av de dödade var civila som drabbades främst i samband med sprängningar av bomber.⁵⁵

Enligt en rapport från Rikskriminalpolisen kan den våldsbrottslighet som förekom mellan gängen under MC-kriget karaktäriseras som organiserad brottslighet i klubbarnas regi. Enligt Rikskriminalpolisen, talar allt för att det våld medlemmarna i gängen begick var i enlighet med direktiv från

⁵³ Wierup, Lasse och Larsson, Matti, Svensk Maffia, s. 33-35.

⁵⁴ Wierup, Lasse och Larsson, Matti, Svensk Maffia, s. 70.

⁵⁵ SOU 2000:88 s. 76.

ledande gestalter i klubbarna. Freden som ingicks 1997 medförde att våldet avstannade helt talar vidare för en viss styrning av medlemmarna.⁵⁶

När freden ingicks 1997 var medlemmarna i MC-gängen utmattade. Det starka hotet tvingade medlemmarna att bära skyddsväst och alltid ha vapen inom räckhåll. Förutom den ständigt närvarande rädslan gick mycket tid åt vidtagande av säkerhetsåtgärder, som exempelvis vakthållning vid klubbhusen. MC-kriget förhindrade, eller nästintill omöjliggjorde, för medlemmarna att ägna sig åt något annat. Sedan freden väl trätt i kraft öppnades möjligheterna för de enskilda medlemmarna att ägna sig åt annan verksamhet, laglig eller olaglig.⁵⁷

4.3 Organisationen

Idag finns 14 aktiva Hells Angels klubbar i Sverige.⁵⁸ Hells Angels kännetecknas av deras strikt hierarkiska organisation. Varje avdelning har en president, vice president, ”sergant-at-arms”, kassör, sekreterare och ett antal fullvärdiga medlemmar. Endast dessa får delta i de interna mötena och därmed fatta beslut om verksamheten. För att bli upptagen som fullvärdig medlem följs särskilda regler. Personen utses först till att vara en så kallad ”hangaround” i minst ett år för att sedan avancera till ”prospect”, en sorts provmedlem. Under denna tid är personen ålagd att utföra mindre attraktiva uppgifter, allt för att visa sin tillgivenhet för klubben. Det sista steget är att bli utsedd till en fullvärdig medlem.⁵⁹ Förutom medlemmarna i avdelningen har Hells Angels supporterklubbarna Red & White Crew och Red Devils MC knutna till sig.⁶⁰

⁵⁶ SOU 2000:88, s. 80.

⁵⁷ SOU 2000:88, s. 76.

⁵⁸ <http://hells-angels.se>.

⁵⁹ SOU 2000:88, s. 38-39.

⁶⁰ Wierup, Lasse och Larsson, Matti, Svensk Maffia, s. 42.

4.4 Brottslighet i anknytning till Hells

Angels

MC-kriget medförde att MC-gängens våldsamma rykte snabbt spred sig i samhället och skapade ett slags skrämsekapital. Människorna blev medvetna om de metoder MC-gängen var beredda att ta till om någon mot all förmodan inte rättade sig efter dem. Gängens blotta synlighet i samhället medförde rädsla och osäkerhet hos allmänheten.

Medlemmarna i MC-gängen fann snabbt sätt att nyttja detta skrämsekapital i vinstmotiverad brottslighet. Denna typ av brottslighet hade närmast varit obefintlig under tidsperioden 1991-1997 på grund av MC-kriget.⁶¹

Skrämsekapitalet utnyttjas idag av MC-gängen genom otillåten påverkan på flera sätt för att tjäna pengar. Otillåten påverkan genom hot riktas mot näringsidkare som tvingas att betala för bland annat beskyddarverksamhet. Bluffakturor, där offret känner sig tvungen att betala, är också vanligt förekommande. MC-gängens våldskapital, och allmänhetens kännedom om detta, gör det vidare möjligt att begå brott som utpressning och olaglig inkassoverksamhet. För att undvika lagföring skräms brottsoffer och vittnen till tystnad. Hoten riktas även mot anställda inom statlig och kommunal sektor och myndighetspersoner som poliser och socialtjänstarbetare. Rikskriminalpolisen anser dock att de hot som riktas mot samhällets institutioner inte är vanligt förekommande eller hotar samhällets institutioner i hög grad.⁶²

Samtidigt finns flera indikationer på att Hells Angels har blivit mer mån om sitt varumärke. Hells Angels har börjat skänka pengar till välgörenhetsändamål. Vidare har tydlig och synlig våldsanvändning övergetts, eller överlåtits till supportergrupper. Hells Angels i Sverige

⁶¹ SOU 2000:88, s. 78-79.

⁶² Polisens lägesbild över organiserad brottslighet 2013, s. 9-11.

använder sig av Red & White Crew medan danska Hells Angels har skapat en egen organisation, AK81.⁶³

Trots att våldsbrottsligheten inte är lika vanligt förekommande som i slutet av 1900-talet lever den fortfarande kvar. Den femte maj 2012 håller Kalmars lokala MC-klubb, Svineri MC, fest i sin klubblokal. Festen får ett abrupt slut när ett större antal okända män misshandlar flera festdeltagare, tar ifrån dem deras västar och förstör inredning. Målsäganden och vittnen iakttar att flera av angriparna hade Hells Angels emblem på sina kläder. Ett halvår senare faller Kalmar tingsrätt femton personer, alla med koppling till Hells Angels, för grov misshandel, skadegörelse och egenmäktigt förfarande. Tingsrätten anser att misshandeln har utgjort ett led i organiserad brottslighet. Anledningen är att medlemmarna ur Hells Angel har tillsammans med sina undergrupper planerat och genomfört attacken och att medlemskapet i MC-gängen varit en förutsättning för denna. Efter ett överklagande ändrar Göta hovrätt tingsrättens dom. Endast fyra personer döms för misshandeln och hovrätten anser inte att det är utrett att sammanslutningarna som sådana legat bakom angreppet.⁶⁴

Rikskriminalpolisen menar att MC-gängens brottslighet har utvecklats till att bli mer sofistikerad och osynlig. Klubbarna ägnar sig i större omfattning än tidigare åt ekonomisk brottslighet.⁶⁵ Flera Hells Angels medlemmar äger företag och innehar styrelseposter i företag, företrädesvis inom bygg- och handelsbranschen.⁶⁶ Redan år 2000 fanns misstankar om att medlemmarna utnyttjar dessa lagliga verksamheter till att tvätta pengar som tjänats genom brottslighet.⁶⁷

Samtidigt framkommer det i polisens rapporter att medlemmar i MC-gäng även sysslar med andra typer av brottslighet, bland annat narkotikahandel.

⁶³ RKP Rapport 2009:1, Problembild 2011, s. 18-19.

⁶⁴ Mål B 1574-12, Kalmar tingsrätt, 2012-12-06.

⁶⁵ Se exempelvis B 2219-12, Göta hovrätt, 2013-05-14.

⁶⁶ Polisens lägesbild över grov organiserad brottslighet 2012, s. 10.

⁶⁷ SOU 2000:88, s. 87.

Narkotikabrottsligheten är den brottstyp som är vanligast förekommande bland MC-gängen, men det går sällan att leva på endast denna.

Rikskriminalpolisen anser i sin rapport att det är tveksamt om den vinstmotiverade brottsligheten sker i MC-klubbarnas regi. Mer talar för att medlemmarna i gängen har personliga vinstmotiv och begår brotten för egen räkning. Ibland begås brotten av fraktioner inom klubbarna och ibland i samarbete med personer utanför MC-gänget. Enligt rikskriminalpolisen är sammanhållningen i MC-gängen ofta inte så stark som de själva vill förmedla. Det förekommer ofta meningsskiljaktigheter och medlemmarna känner inte alltid till varandras brottsliga verksamhet.⁶⁸

Det följer dock flera viktiga fördelar med medlemskapet i Hells Angels. Medlemskap i ett MC-gäng, inger respekt hos andra kriminella och banar väg för samarbeten utanför klubbens sfärer. Medlemmarna kan använda sig av klubbens skrämsekapital och skulle något gå fel har den enskilde medlemmen oftast klubben bakom sig – en för alla, alla för en. I gengäld måste medlemmen betala en viss procentandel av brottsvinningen till organisationen.⁶⁹

4.5 Förbud mot Hells Angels i Danmark?

I 78 § Grundloven skyddas föreningsfriheten. Första stycket ger medborgarna rätt att utan något föregående tillstånd bilda föreningar med lagligt syfte. Enligt andra stycket ska föreningar som verkar genom våld eller försöker uppnå sina mål med våld, anstiftan av våld eller annan liknande straffbar påverkan, upplösas genom dom. En förening som faller in under andra stycket omfattas även av första stycket i den mening att föreningen anses ha ett olovligt ändamål.⁷⁰

⁶⁸ SOU 2000:88 s. 87.

⁶⁹ RKP Rapport 2009:1, Problembild 2011, s. 23.

⁷⁰ Grundloven (Lov 1953-06-06 nr. 169) 78 §.

Syftet är att förhindra kontroll från myndigheterna vid bildandet av föreningar, dvs. föreningscensur. Föreningsbegreppet ska tolkas vidsträckt. Förutsättningarna är att det ska finnas regler medlemmarna emellan och att det ska finnas ett gemensamt syfte. Detta behöver dock inte vara uttalat eller fastställt i en stadga.

Avgörande för vad som utgör ett olovligt ändamål är främst den verksamhet som föreningen står för. Hit räknas även föreningar som i för sig har ett lovligt syfte med söker att uppnå detta med olovliga medel eller genom handlingar som är straffbara. Det olovliga ändamålet ska kunna hänföras till föreningen som sådan och inte endast till de enskilda medlemmarna. Handlingarna ska vara ett dominerande eller vanligt förekommande led i verksamheten.⁷¹

Rigsadvokaten lämnade 1998 och 2010 ett uttalande om det fanns möjligheter att upplösa Hells Angels och Bandidos enligt andra stycket i 78 § Grundloven. Bakgrunden till utredningarna var det stora antal skjutningar och andra våldsamma incidenter med trolig koppling till MC-gängen.⁷² Två förutsättningar ska vara uppfyllda för att kunna upplösa MC-gängen. De ska anses vara föreningar enligt grundloven och även ha ett olovligt ändamål eller verka genom olovliga medel.⁷³

Rigsadvokaten ansåg att det fanns tillräckliga bevis för att MC-gäng ska kunna anses som föreningar i Grundlovens mening. Vad som dock var problematiskt var att bevisa att de våldsamma aktiviteter de enskilda medlemmarna begick var utförda på föreningens vägnar. Med andra ord gick det enligt Rigsadvokaten inte att bevisa att själva föreningen verkade genom olovliga medel, alltså att det var ett dominerande eller vanligt förekommande led i MC-gängens verksamhet att utöva våld eller uppmana medlemmarna till att utöva våld.⁷⁴

⁷¹ Jensen Hansen, M, danska Karnov, kommentaren till Grundloven 78 §.

⁷² Rigsadvokaten, Dato 5 mars 2010, Journal nr. RA-2009-511-0029, sida 1.

⁷³ Rigsadvokaten, Dato 5 mars 2010, Journal nr. RA-2009-511-0029, sida 3.

⁷⁴ Rigsadvokaten, Dato 5 mars 2010, Journal nr. RA-2009-511-0029, sida 20-21.

MC-klubbarna påstod själva att deras syfte är att utgöra ett forum för motorcykelintresserade. För att få till stånd ett förbud gällde det således att visa att den egentliga verksamheten var en annan.

Det framkom upplysningar som stöttade tanken att Hells Angels som förening vid vissa tillfällen godkänt eller accepterat medlemmarnas eller andra våldsamma handlingar. Mer specifikt grundade dessa upplysningar sig på bland annat utdelning av ett så kallat ”Filthy few-märke”. Ett sådant märke var tilldelat 12 personer som alla var dömda för mord eller försök till mord och kunde vara en indikation på att Hells Angels inte endast accepterar medlemmarnas brott utan även belönar det. Utdelningen av märket kunde dock inte hänföras till föreningen som sådan. Anledningen var att det var en begränsad krets av personer som delade ut märket.⁷⁵

Upplysningarna som Rigsadvokaten samlade in kunde således inte stödja att Mc-klubbarna var våldsamma föreningar utan endast att de har enskilda medlemmar som är våldsamma. Således kunde det inte bevisas att MC-klubbarna hade ett olovligt ändamål eller verkade genom olovliga medel.⁷⁶

Rigsadvokaten uppmärksammar i sitt uttalande att den bedömning han gjort endast fokuserat på om MC-klubbarna verkar genom våld eller annan liknande straffbar påverkning. Bedömningen syftade alltså endast på om klubbarna kunde upplösas genom 78 § andra stycket. Skulle det företas en undersökning om möjligheterna att upplösa MC-klubbarna enligt första stycket 78 §, skulle resultatet kunnat bli ett annat. Ett olovligt ändamål enligt första stycket skulle kunna föreligga om man lyckas bevisa att klubbarnas egentliga avsikt är att bedriva narkotikahandel eller någon annan typ av kriminalitet.⁷⁷

⁷⁵ Rigsadvokaten, Dato 5 mars 2010, Journal nr. RA-2009-511-0029, sida 6-7.

⁷⁶ Rigsadvokaten, Dato 5 mars 2010, Journal nr. RA-2009-511-0029, sida 15-17.

⁷⁷ Rigsadvokaten, Dato 5 mars 2010, Journal nr. RA-2009-511-0029, sida 15.

Även om det för en omedelbar och icke juridisk betraktning är naturligt att anta att föreningarna som sådana står bakom den kriminalitet som begås är det ganska svårt att få fram bevis som når upp till de höga kraven som gäller i straffrätten (dansk strafferetspleje). Det kan endast framläggas faktiska upplysningar om i vilket omfång medlemmarna i Hells Angels och Bandidos är dömda för kriminalitet och karaktären av denna kriminalitet. Sådana upplysningar kan eventuellt ingå som indicier i ett föreläggande, men kan inte ensamt ha stort bevisvärde.⁷⁸

Slutligen tillfrågades polisen om konsekvenserna av ett eventuellt förbud. En positiv aspekt var att tryggheten i samhället troligen skulle förbättras då MC-gängen skulle förbjudas att öppet bära sina västar. Samtidigt konstateras att ett förbud inte kommer minska den kriminalitet som begås i anknytning till dessa grupper. De enskilda medlemmarna som faktiskt står bakom brottsligheten kommer fortfarande ha möjlighet att begå brott tillsammans. Ett förbud kommer även medföra att polisens arbete försvåras. Förbjuds MC-gängen att verka öppet kommer polisen behöva lägga ner stora resurser för att ta reda på information som idag är lättillgänglig. Det handlar bland annat om att klargöra organisationernas struktur och medlemmarnas inbördes rang. Efter en sammanvägning ansåg polisen således att ett förbud att MC-gängen inte var ändamålsmässigt.⁷⁹

⁷⁸ Rigsadvokaten, Dato 5 mars 2010, Journal nr. RA-2009-511-0029, sida 16-17.

⁷⁹ Rigsadvokaten, Dato 5 mars 2010, Journal nr. RA-2009-511-0029, sida 17-18.

5. Avslutande analys

Föreningsfriheten åtnjuter idag ett starkt skydd genom bestämmelser både i regeringsformen och europakonventionen. Avsikten med bestämmelserna är att tillförsäkra enskilda vidsträckta möjligheter att sluta sig samman för att gemensamt verka för olika syften. Rättighetsreglerna ska säkra en långtgående opinionsfrihet och är utformade som förpliktelser för det allmänna. Stater ska inte förhindra bildandet av föreningar eller ingripa i den verksamhet som bedrivs inom föreningar eller andra sammanslutningar.

Lagstiftaren har valt att ge föreningsfriheten en vidsträckt definition för att träffa så många förfaranden så möjligt. Konsekvensen av en sådan utformning är att friheten inte i oväsentlig mån måste begränsas. Lagen tillåter dock endast att begränsningar görs avseende rasistiska föreningar eller sammanslutningar som faller in under straffbestämmelsen olovlig kårverksamhet. Dessa särskilda begränsningsändamål är väl definierade och snävt formulerade och resulterar i att föreningsfriheten framstår som absolut.

Lagstiftaren har uppenbarligen genom de snäva begränsningsmöjligheterna velat markera föreningsfrihetens betydelse i samhället. Denna hårda reglering framstår som mer legitim vid beaktandet av att de politiska partierna är att anse som föreningar. Det är av grundläggande betydelse för demokratin att dessa får verka fritt i samhället utan att riksdagen har möjligheter att stifta lagar som begränsar partierna i sitt arbete. Samtidigt stänger dock lagstiftaren möjligheten att införa begränsningar av föreningsfriheten för syften som kan anses vara legitima, exempelvis förebyggandet eller beivrandet av brott. Förarbetena uttalar tydligt att regleringen av fri- och rättigheterna varken ska omöjliggöra eller allvarligt försvåra lagstiftning till skydd för väsentliga samhälleliga intressen.

I europakonventionen är inskränkningar godtagbara i den mån de är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till bland annat den allmänna säkerheten eller förebyggandet av brott. Förutsättningarna är att det ska föreligga ett angeläget samhälleligt behov och att inskränkningen ska vara proportionerlig i förhållande till detta behov.

Av vad som framkommit om Hells Angels är det klart att ett förbud inte innebär att organisationen upphör att existera. Risken är istället att verksamheten går under jorden, vilket resulterar i att polisens kartläggning av organisationen avsevärt försvåras. Brottsligheten i anknytning till MC-gänget beräknas inte heller minska då de enskilda medlemmarna fortfarande kommer ha möjlighet att begå brott. En positiv aspekt med ett förbud är att känslan av trygghet i samhället kommer förbättras.

Varken i lagtext eller i förarbeten har specificerats för vilka syften en förening får verka. Anledningen har varit svårigheterna att förutse och göra skillnad på olika ändamål och dess betydelse i samhället. Således synes det vara upp till rättstillämpningen att avgöra vilka syften som är legitima. Problemet är att det till stor del saknas vägledande praxis på området. Avsaknaden av praxis indikerar en generell ovilja hos lagstiftaren att inskränka de grundläggande fri- och rättigheterna.

Vägledning kan hämtas från den tidigare uniformslagen. Genom att förbjuda kläder som utmärker politiska åsikter ville staten förhindra en etablering av nazistiska och fascistiska rörelser i landet. Det ingrepp i yttrandefriheten som förbudet utgjorde, inte endast för de åsyftade rörelserna utan även för andra partier, var enligt lagstiftaren ”en ringa effekt för lojala medborgares frihet”. Lagstiftaren var således villig att offra alla partiers rätt att förmedla politiska budskap för att förhindra att två av dessa växte sig starka. Trots att uniformslagen är gammal och upphävd, exemplifierar den ett syfte som lagstiftaren ansett vara så pass viktigt att en rättighetsbegränsande lag har införts.

En jämförelse kan göras med regleringen av föreningsfriheten i den danska grundloven. Friheten är preciserad på så vis att denna endast omfattar föreningar med lovliga syften. Ett syfte är olovligt om föreningens mål är att begå brott eller om ändamålet i och för sig är lovligt men söks att uppnå genom olovliga medel eller straffbara handlingar. Denna reglering framstår som uppenbart logisk – handlingar som är kriminaliserade för enskilda ska inte vara lovliga när de begås av en organisation.

I Danmark öppnas således uttryckligen i grundloven en möjlighet att förbjuda Hells Angels. Rigsadvokaten har under två tillfällen utrett möjligheterna att faktiskt verkställa ett sådant förbud. Utredningarna har dock utmynnat i en svårighet att knyta den brottslighet som begås av de enskilda medlemmarna till organisationen Hells Angels i sig. Samma problem förekommer i Sverige. Rikskriminalpolisen är säker på att den våldsbrottslighet som förekom under det nordiska MC-kriget var organiserad brottslighet bedriven i klubbarnas regi. När det gäller den vinstmotiverade brottslighet som idag dominerar kriminell verksamhet i anknytning till Hells Angels, tycks mindre belägg finnas för att klubben är den egentliga aktören. Det understryks dock att medlemskapet i Hells Angels på olika sätt gynnar den enskilde medlemmen i dennes kriminella verksamhet.

Syftet med förevarande uppsats har varit att utreda möjligheten att införa en inskränkning i föreningsfriheten genom att förbjuda Hells Angels. I besvarandet av detta spørsmål väcks följdfrågan om hur långtgående föreningsfriheten är i svensk rätt.

Det hittills anförda visar att de särskilda begränsningsändamålen för föreningsfriheten förhindrar att ett förbud mot Hells Angels meddelas enligt regeringsformen. I europakonventionen anges uttryckligen i lagtexten vilka begränsningsändamål som är godtagbara. Trots att ett förbud inbegrips av dessa är det mindre troligt att förbudet anses vara proportionerligt. Ett så pass stort ingrepp i föreningsfriheten som ett förbud av organisationen Hells

Angels innebär står inte i rimlig relation till det syfte som uppnås, att tryggheten i samhället ökas. I Danmark har grundloven i och för sig öppnat för möjligheten att förbjuda organisationer som Hells Angels. Problemet är dock svårigheterna att bevisa att det i själva verket är organisationerna och inte de enskilda medlemmarna som begår brotten. Att inskränka föreningsfriheten och införa ett förbud för organisationen Hells Angels är för närvarande således inte möjligt i Sverige.

Slutligen är det uppenbart att skyddet för föreningsfriheten i Sverige är långtgående. Trots att skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna infördes relativt sent i grundlagen och främst föranleddes av internationella påtryckningar, är det svenska rättighetsskyddet onekligen starkt. Kanske är det tack vare det jämförelsevis lugna politiska klimatet som möjliggjort en stadig förankring av de grundläggande fri- och rättigheterna i det svenska samhället.

Det är dock viktigt att ifrågasätta om skyddet för föreningsfriheten inte är för starkt. I första hand tänker jag på de snäva begränsningsändamålen som framställer föreningsfriheten som absolut. I framtiden kan spørsmål uppkomma som inte hänför sig till rasistiska föreningar eller bestämmelsen om olovlig kårverksamhet, men ändå tillgodoses på bästa sätt genom att införa en lag som begränsar föreningsfriheten.

Käll- och litteraturförteckning

Lagar

Regeringsformen (1974:152).

Brottsbalken (1962:700).

Lagen (1947:647) om förbud mot politiska uniformer.

Grundloven (Lov 1953-06-06 nr. 169).

Offentligt tryck

Polisens lägesbild över organiserad brottslighet 2013.

Polisens lägesbild över grov organiserad brottslighet 2012.

BRÅ Rapport 2012:13. ”Brottsutvecklingen i Sverige 2008-2011”.

RKP Rapport 2009:1: ”Problembild 2011”.

Prop. 2001/02:59. ”Hets mot folkgrupp m.m.”.

SOU 2000:88. ”Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. – straffansvarets räckvidd”.

SOU 1993:40. ”Fri- och rättighetsfrågor”.

Prop. 1975/76:209. ”Om ändring i regeringsformen”.

Prop. 1973:90. ”Ny regeringsform och ny riksdagsordning, m.m.”.

SOU 1941:20. ”Betänkande med förslag till ändrad lydelse av § 16 regeringsformen”.

Litteratur

Holmberg, E, Stjernqvist, N, Isberg, M, Eliason, M, Regner, G, Grundlagarna, 2006, andra upplagan.

Bull, T, Strezel, F, Regeringsformen – en kommentar, 2010.

Eka, A, Hirscheldt, J, Jermsten, H, Svahn Starrsjö, S, Regeringsformen – med kommentarer, 2012.

Danelius, H, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, tredje upplagan 2007.

Wierup, L, Larrson, M, Svensk maffia, 2007.

Artiklar

Bull, T, Heiborn, A, ”Uniformsförbudet, tiden och grundlagen”, Svensk Juristtidning 1996-04-30.

Internet

Jensen Hansen, M, kommentaren till Grundloven (Lov 1953-06-06 nr. 169) § 78. I: Karnov (2013-12-16).

Leijonhufvud, M, kommentaren till Brottsbalken (1962:700), 18 kap. 4 §. I: Zeteo (2013-12-12).

Rigsadvokaten, Dato 5 marts 2010, Journal nr. RA-2009-511-0029.
<http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2010/Udtalelse%20rigspolitiet%20bander.pdf> (2013-12-17).

<http://hells-angels.se> (2014-01-04).

Rättsfallsförteckning

B 1574-12, Kalmar tingsrätt, 2012-12-06.

B 2219-12, Göta hovrätt, 2013-05-14.

RH 1997:47.